

TAQBIL FOLKLORISTIKU F'BORMLA

IT-TIELET PARTI

Angelo Dougall

Kont ktibt fuq il-folklor Bormliż tat-Taqbil u kif kien isir (ara l-Imnara Nru 29, 2005, paġna 70, u l-Imnara Nru. 30, 2006). Waqt li fl-Imnara Nru. 29 kont semmejt it-taqbila "d-Dar", din kont hallejtha barra għax daqsxejn twila. Kelli nkun fl-Istati Uniti tal-Amerka blex niġbor dan il-folklor Malti li kien għoddu ntilef – f'Detroit, Michigan, fejn kelli x-xorti niltaqa' ma' Mikiel Agius, Bormliż, u ġbart minn għandu dawn it-taqbiliet folkloristiċi mill-ħafna li kien jaf, u li kien tghallem fi hdan ommu. Kull meta kien ifettillu, u kull meta kien jiftakar f'xi taqbila kien jgħidli, u jien, bis-sabar kollu kont inniżżel dak kollu li jiftakar u jqabbel.

Bormla, kienet fil-qiegħa tal-post li kien jissejjaħ "il-Mandra", art mifqugħa bl-ilmijiet li kienu jinżlu mill-għoljiet li jhaddnuha, u b'widien iħaddru bl-għelieqi li kienu jzejnu l-madwar tal-ibliet tal-Kottonera. Ħafna nies minn tal-kampanja u mill-irħula kienu jmorru lejn is-swieq armati hemm, u kien isir ħafna għana u taqbil illi fih kienu jitwiieldu u jitravmu u jsibu l-isfog tagħhom fost il-miġemgħa tan-nies, ġot-titolli, postijiet ta' manifattura, u postijiet ta' divertiment.

Meta wieħed ikun żgħir fl-eta' jitghallem ħafna, u jibqa' jiftakar

ħafna. F'Bormla kien isir ħafna għana u taqbil, imma minħabba l-qerda tal-gwerra (1939-1945) u t-tferrix ta' nies mill-Kottonera, speċjalment bl-emigrazzjoni li bdiet bil-qawwa wara l-gwerra, nqered ħafna folklor.

IT-TAQBILA "ID-DAR"

Din it-taqbila kien qalhieli fl-1971 Mikiel Agius, Bormliż, u kienet titqabbel bejn ommu u oħtha. Anke jekk ma kinux jaħdmu bħala barrama, n-nisa tad-dar kienu jhobbu jqabblu bejniethom:

1. Habbata mhix qanpiena,
Holqa mhix ġummiena,
Għatba mhix il-bieb,
U "tal-familja" m'humieq "il-ħbieb".

2. In-Numru mhux il-faċċata,
Targa mhix intrata,
Qarib m'huwieq il-ġar,
U kerrejja m'hijieq dar.

3. Barumbara m'hix turreta,
Muftieħ m'huwieq ċavetta,
Setaħ m'hux parapett,
U sokra mhix lukkett.

4. Bankina m'hijieq strada,
Xatba m'hijieq grada,
Madum m'huwieq injam,
U art tal-franka mhix irham.

5. Koxxa mhix zukklatura,
Bastun m'huwieq burdura,
Żebgħa mhix tibjied,
U tiswiġa mhix tiġdid.

6. Tleqqa mhix persjana,
Raġġ mhux indana,
Taraġ m'huwieq garigor,
U ftilla mhix ċimblor.

7. Boxxla mhix antiporta,
Ċinta mhix opramorta,
Saqaf mhux suffett,
U bejt mhux fuq nett.

8. Gwardarobba mhix vetrina,
Gradenza mhix kommodina,
Friskatur mhux lavaman,
U kannape' m'huwieq sufan.

9. Paraventu mhux purtiera,
Pożambrella mhix spalliera,
Bagalja m'hijieq senduq,
U sular t'isfel m'huwieq ta' fuq.

10. Sodda mhix kruċċetta,
Mera mhix twaletta,
Garżella mhix kexxon,
U ċinglu mhux kurdun.

11. Kurtinaġġ mhux ċelu,
Ffloxx mhux velu,
Strippa m'hijieq sieq,
U skossi m'humieq żaqżiq.

12. Imhadda mhix kuxxina,
Għażel mhux kotnina,
Kutra mhix liżar,
U tastiera mhix id-dahar.

13. Siġġu mhux banketta,
Tvalja mhix sarvetta,
Paljazza mhix xugaman,
U manku mhux poġġaman.

14. Kamra tal-pranzu m'hijieq kċina,
Sala mhix kantina,
Linfa mhix rużun,
U tużel mhux pavaljun.

15. Arblu mhux bandiera,
Bir m'huwieq spiera,
Tarjola mhix rampil,
U bettija mhix barmil.

16. Broxk m'huwieq skupilja,
Sprall m'huwieq gradilja,
Suf m'huwieq xagħar,
U dahna m'hijieq fwar.

17. Miżien m'huwieq stasija,
Ċoqqa mhix kunfratija,
Fantażma mhix Gawgaw,
U ruh m'hijieq babaw.

18. San Girgor m'huwieq xalata,
Purċissjoni mhix parata,
Kamoxxa mhix bellus,
U meżżewwġ mhux għarus.

19. Pożaplatti mhix xtilliera,
Forn mhux kuċiniera,
Il-qadim m'huwieq ġdid,
U l-kerrej m'huwieq is-sid.

20. Veranda mhix gallarija,
Kuritur m'huwieq mogħdija,
Bitha mhix ġardin,
U loġġa mhix terrazzin.

21. Fajjenza mhix ghamara,
Musbleh m'huwlex imnara,
Gandilabru mhux gandlier,
U brazz m'huwlex lampier.
22. Tubu m'huwlex lampa,
Teptipa m'hijlex vampa,
Ničča mhix artal,
U bozza mhix fanal.
23. Gabarre' m'huwlex turtiera,
Skutella mhix suppiera,
Pranzu mhux bankett,
U l-imfarrad m'huwlex sett.
24. Konka mhix qasrija,
Hama mhux hamrija,
Ġebbla mhix čangun,
U ġiebjja mhix ġibjun.
25. Qoffa mhix bixkilla,
Mehries m'huwlex mejjilla,
Bieqja m'hijlex bott,
U kartell mhux patalott.
26. Ġizirana mhix misluta,
Kuntenta mhix paxxuta,
Pavri m'humielex kmiem,
U wara mhux quddiem.
27. Dendula mhix xinxilla,
Rakkmu mhux bizzilla,
Imb'wičč mhux biswit,
U ftuq mhux tiżrit.
28. Rukkell m'hux bubina,
Imsella mhix čumbina,
Trajbu mhux tanbur,
U xall mhux maktur.
29. Lazz mhux žigarella,
Kobba mhix marella,
Ghoqda mhix irbit,
U tal-ġabra mhux tat-tilqit.
30. Perpura mhix čarruta,
Brimba mhix ghanqbuta,
Tigriba m'hijlex tixli,
U hjata mhix tifsil.
31. Harir mhux musulina,
Hġieġ m'huwlex kina,
Anell mhux čurkett,
U kamrin mhux kabinet.
32. Tron m'huwlex pultruna,
Taġen m'huwlex sjuna,
Bomblu mhux buqar,
U mejda mhix fuklar.
33. Xemgha mhix kandiletta,
Buttuna mhix aččetta,
Traqqigh m'huwlex sarsir,
U bičča tal-art mhix tat-tfarfir.
34. Buġlija mhix lumina,
Imgharfa mhix kuččarina,
Pagna mhix tigan,
U mezzanin mhux terran.
35. Granspinal mhux antaččola,
Borma mhix kazzola,
Damiġġana mhix flixkun,
U ġardiniera mhix vażun.
36. Ghonnella mhix čulqana,
Hannieqa mhix kullana,
Post mistkerrah mhux ždingat,
U hares mhux fatat.
37. Kawwara mhix kavetta,
Tarbux m'huwlex činetta,
Guva mhix gallinar,
U lanžit m'huwlex ġummar.
38. Qatgha mhix twerwira,
Ġlieda mhix tghajjira,
Sikkina m'hijlex mus,
U min jghannaq le ma jbus.
39. Glekk mhux sidrija,
Faxxa mhix mustaxija,
Činga mhix čintorin,
U l-irqiq m'huwlex smin.
40. Wiżgha mhix gremxula,
Ghadsa mhix felula,
Ghattuqa mhix serduq,
U min jimxi mhux isuq.
41. Luna mhix inčirata,
Gverta m'hijlex ghata,
Hasira mhix tapit,
U ghoqda mhix irbit.
(Imma jsiru protesti dwar dan l-
ahhar vers ghax diġa' ntqal
qabel, Allura xi barrama kienu
jissuġġerixxu xi kelma oħra li
taqbel – "U hafna m'huwlex ftit")
42. Kinsa mhix tindifa,
Hasla mhix čafčifa,
Raghwa mhix sapun,
U banju mhux kaldarun.
43. Tlahliha mhix tisfija,
Tinja mhix moghdija,
Tixriba mhix taghsir,
U tperrič mhux inxir.
44. Hawt ma hux lembija,
Skiet mhux frattarija,
Indafa mhix tiżjin,
U l-ordinarju m'huwlex fin.
45. Bexxa mhix tisqija,
Samta mhix toghlija,
Čar m'huwlex skur,
U jaghli mhux ifur.
46. Sellum m'huwlex staffa,
Raff m'huwlex xkaffa,
Kaxxaforti mhix kaxxarizz,
U stanga mhix seratizz.
47. Velestrun mhux rewwieha,
Intiena m'hijlex riha,
Gondu m'huwlex vaż,
U fessej m'huwlex bassas!
(Hawnhekk jinqalghu hafna
protesti sabielex it-taqbil jinżamm
nadif. Jippruvaw il-barrama jsibu
kliem ta' taqbil, u l-qabbiela
tghid: "U travu m'hux pastaż".
48. Nitfa mhix niskata,
Kera mhix miżata,
Kamra laterali mhix salott,
U katusa mhix gandott.
49. Mina mhix arkata,
Hnejja m'hijlex blata,
Tinda mhix tambočč,
U ventilatur m'huwlex loġġ.
50. Gorboġ m'huwlex gabuba,
Romblu mhux lembuba,
Ganč mhux granpun,
U msella mhix splengun.
51. Serrieq m'huwlex mannara,
Garża mhix tajjara,
Imxarrab mhux mismut,
U žennuna mhix lembut.
52. Nemusa mhix dubbiena,
Ġurdien m'huwlex wurdiena,
Kelb mhux qattus,
U žibeġ m'humielex redus.
53. Baqqa mhix qurdiena,
Nleqa mhix benniena,
Saqqu mhux strapontin,
U pranzu mhux festin.
54. Zukkariera mhix zalliera,
Kenur mhux spiritiera,
Xiwi mhux tisjir,
U xaħam mhux butir.

55. Harqa mhix flaqlja,
MaghmudlJa mhix qu lja,
Skufja mhix kappun,
U lima fiatai mhux mlahun.

56. Dlalja mhix kannlzzata,
off mhux Ingravata,
Fardai mhux vavalor,
U trabuxu' m'huwlex timplor.

57. wle mhux gheruslja,
Dota mhix bjankerlja,
Tfarflra mhix toghrtk,
U bhura mhix tberlk.

58. Qafas mhux gabjetta,
Stanga mhix gan etta,
Ghattuqa mhix sarduq,
U min Inaqqar la ma Jduq.

IL-LE ENDA TAL- IMPUXI F'BORMLA

Angelo Dougall

XI snln llu kont smajt
leggenda fBormla ll ftlt
tassew huma dawk ll
donnhom semghu blha. Se
nlrrakkuntaha klf kont smajtha
mlnn ghand patri xlh Tere jan
fll-kunvent tagghom ta¹ Santa
Tarata fBormla u qrlb ll-
kamra fejn kien gara l-kat tal-
lmsejken "Impuxi", ll klen
strangulat, Jew fgat, mill-ldejn
goffi tal-manigoldi, pullkarji.
tblrrt, u paladini {bodyguards}
tal-Granmastru nllfsu ta' dak
lt-tmlen. Dawn kellhom arja
wlsq kbra waqt ll kienu Jkunu
jakkumpanjaw ll-Granmastru.

Klen x'kien dan l-Impuxi ma
nafx, u lanqas naf x'kien ghamel
biex mar jistkenn fl-immunita' tal-
knisja u tal-kunvent ta' Santa

Tere a. Mid-dehra, kien
bnledem ahrax u mqareb; Imma
suppost li kemm il-knisja u
kemm il-kunvent kienu jgawdu "l-
immunita' ekkle jastika".

mien ilu (daqs tliet mitt sena u
fuqhom sewwa), il-nien tat-
Tere jani fBormta kien akbar, u
fih kien hemm belveder li kien
Shares fuq dik id-dahla ta' ba ar
ta' bejn il-Ma ina fl-Isla, u l-
Birgu, nghidu ahna fejn llium
hemm l-istatwa ta' Sant Elija.
Minn dak il-belveder il-patrijiet
kienu jistghu jitghaxxqu fis-skiet
b'dik il-panorama majestu a

IL-LE ENDA

Mela darba wahda l-Gran
Mastru, imdawwar bil-pa i,
kavallieri, paladini, birri, e etra
e etra kien g addej mal-moli fi
trigtu lejn il-Birgu, meta dan l-
Impuxi (forsi laqmu tnissel mill-
kelma "nibex"?) telaq b'giqa
ghall-belveder u minn hemm
beda jag ti xebgha tg ajjir ill-
Granmastru, lill-kavallieri, u H

dawk koliha li kien hemm
madwaru. ll-Granmastnj u l-
kavallieri ma felhux ghal dik ix-
xebgha tghajjir u nsulti, u xi
kavallieri u paladini marru b'rabja
u furja fuqhom, sfrundaw il-bieb
tal-kunvent, dahlu ghalih ikissru,
u addio Mmmunita'. Sabuh, lill-
lmsejken Impuxi, jistahba fil-
kamra tieghu, u wara li
sfrakassawh bid-daqgiet u x-
xebgha li tawh, safa minnhom
strangulat (fgat) mill-idejn goffi
tal-paladini. L-Impuxi ie maqtul
fil-post. ll-kamra ghadha sallum
maghrufa bhala l-kamra tal-
Impuxi; l-ewwel kamra fuq il-
lemin int u tiela' t-tara ghall-
kunvent.

Naturalment, saru wara hafna
protesti, appelli u kontrappelli, u
sahansitra l-ka wasal Ruma
g and il-Papa; ... imma
daqshekk naf! U naf biss li kont
inkun ghaddej fil-qrib ta' dik il-
kamra u kont inhoss bhal tkexkix
niftakar fdik il-rajja kiefra u
Vjolenti.

© Angelo Dougall

ll-kunvent ta' Santa Tereta fBormla